

Nr 25.

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 16 mars 1951 dagtecknad proposition, nr 194, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden, föreslagit riksdagen att antaga därvid fogade förslag till

- 1) lag om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar;
- 2) lag med provisoriska bestämmelser om skyldighet för vissa värnpliktiga tilldelade armén att fullgöra befälsövning; samt
- 3) lag om ändring i värnpliktslagen den 30 december 1941 (nr 967).

Lagförslagen äro av följande lydelse:

1) Förslag

till

Lag

om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar.

Häri genom förordnas som följer.

1 §.

Värnpliktiga tilldelade armén äro, därest ej Konungen i särskilda fall annorlunda förordnar, skyldiga att i enlighet med vad nedan stadgas fullgöra en eller flera repetitionsövningar om 30 dagar, i den mån sådan skyldighet icke redan åvilar vederbörande.

Värnpliktiga födda under åren 1910—1913 skola fullgöra en repetitionsövning.

Värnpliktiga födda under åren 1914—1922 skola fullgöra två repetitionsövningar.

Värnpliktiga födda år 1923 och senare skola fullgöra tre repetitionsövningar.

Repetitionsövning (efterutbildningsövning) fullgjord efter år 1945 skall tillgodoräknas såsom fullgjord repetitionsövning enligt detta lagrum, dock icke repetitionsövning som vid kavalleriet och hästanspända artilleriförband under år 1949 fullgjorts i anslutning till första tjänstgöring av värnpliktiga hänförda till besiktningsgrupperna 1—3.

Undantagna från bestämmelserna i denna paragraf äro värnpliktiga vilka efter utbildning vid flottan eller flygvapnet överförts till armén ävensom värnpliktiga vilka hava att fullgöra fortsatt tjänstgöring enligt 27 § 1 mom. D värnpliktslagen.

2 §.

Värnpliktiga vid samtliga försvarsgrenar äro skyldiga att fullgöra beredskapsövning enligt 27 § 2 mom. värnpliktslagen, i den mån sådan skyldighet icke redan ävilar vederbörande.

3 §.

Beträffande tjänstgöring enligt denna lag gälla föreskrifterna i värnpliktslagen i tillämpliga delar.

4 §.

Värnpliktiga födda före år 1910 skola icke inkallas till repetitionsövning, som enligt gällande bestämmelser må åläggas dem att fullgöra.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

2) **Förslag**

till

Lag

med provisoriska bestämmelser om skyldighet för vissa värnpliktiga tilldelade armén att fullgöra befälsövning.

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Armén tilldelade värnpliktiga, vilka genomgått befälsutbildning eller, utan att hava genomgått sådan utbildning, krigsplacerats såsom befäl, må kunna åläggas att i anslutning till dem åliggande repetitionsövning fullgöra befälsövning om tio dagar.

2 §.

Beträffande tjänstgöring enligt denna lag gälla föreskrifterna i värnpliktslagen i tillämpliga delar.

3 §.

De närmare föreskrifter som erfordras för tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling, och gäller till den 1 juli 1952.

3) Förslag

till

Lag

om ändring i värnpliktslagen den 30 december 1941 (nr 967).

Härigenom förordnas, att 6 §, 27 § 1 mom. B och 27 § 3 mom. värnpliktslagen den 30 december 1941¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse.)

6 §.

De värnpliktiga — — — tilldelas förband.

Värnpliktig *tilldelad armén, kustartilleriet eller flygvapnet*, vilken äger förutsättningar för utbildning till officer, underofficer eller underbefäl, må uttagas för sådan utbildning.

Uttagning för officersutbildning — — — sådan utbildning.

(Nuvarande lydelse.)

27 §.

1. De värnpliktigas utbildningstid.

B. Värnpliktig, som uttagits för utbildning till officer eller underofficer *vid armén, kustartilleriet eller flygvapnet*, är enligt de närmare bestämmelser Konungen meddelar skyldig att, utöver den under A angivna tjänstgöringstiden, efter *första tjänstgöringens avslutande* fullgöra fortsatt tjänstgöring, för utbildning till officer under högst trehundra sextio dagar och för utbildning till underofficer under högst etthundraåttio dagar.

3. Särskilda bestämmelser.

A. Därest, på — — — han inkallats.

B. Där sådant — — — smittas spridande.

C. Varder fartyg, — — — äga rum.

(Föreslagen lydelse.)

6 §.

De värnpliktiga — — — tilldelas förband.

Värnpliktig, vilken äger förutsättningar för utbildning till officer, underofficer eller underbefäl, må uttagas för sådan utbildning.

Uttagning för officersutbildning — — — sådan utbildning.

(Föreslagen lydelse.)

27 §.

1. De värnpliktigas utbildningstid.

B. Värnpliktig, som uttagits för utbildning till officer eller underofficer, är enligt de närmare bestämmelser Konungen meddelar skyldig att, utöver den under A angivna tjänstgöringstiden, efter *avslutandet av första tjänstgöring (tjänstgöring i en följd)* fullgöra fortsatt tjänstgöring, för utbildning till officer under högst trehundra sextio dagar och för utbildning till underofficer under högst etthundraåttio dagar.

3. Särskilda bestämmelser.

A. Därest, på — — — han inkallats.

B. Där sådant — — — smittas spridande.

C. Varder fartyg, — — — äga rum.

¹ Senaste lydelse av 6 §, 27 § 1 mom. B och 27 § 3 mom., se SFS 1950:225.

(Nuvarande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

D. Har värnpliktig under i 1 mom. föreskriven tjänstgöring blivit fälld till straff för rymning eller för undanhållande av minst ett dygns varaktighet, eller har hans tjänstgöring avbrutits för verkställighet av straffarbete, omedelbart ådömt fängelsestraff, ungdomsfängelse, tvångsarbete, förvaring eller internering, skall den tid, under vilken han varit rymd eller undanhållit sig eller hans tjänstgöring sålunda varit avbruten, ej tillgodoräknas honom såsom tjänstgöringstid, där ej Konungen för särskilda fall annorledes förordnar. Vad nu sagts skall även gälla tid, under vilken värnpliktig varit frånvarande från tjänstgöringen för avtjänande av arrest, i den mån tiden överstiger tjugu dagar då fråga är om första tjänstgöring eller annan tjänstgöring i följd om mer än tvåhundra dagar eller, beträffande kortare tjänstgöring, en tiondel av det antal dagar tjänstgöringen omfattar.

I vilken ordning den värnpliktige skall fullgöra återstående tjänstgöringsskyldighet samt i vad mån därvid må tillgodoräknas honom föregående tjänstgöringstid, bestämmer Konungen.

E. Konungen förordnar, huruvida och i vad mån värnpliktig må såsom fullgjord tjänstgöring tillgodoräkna sig tid, varunder han icke kunnat deltaga i tjänstgöringen på grund av sjukdom eller skada, till vilken tjänstgöringen ej kan antagas hava varit orsak.

F. Beträffande värnpliktiga, — — — särskilt stadgat.

D. Har värnpliktig under i 1 eller 2 mom. föreskriven tjänstgöring blivit fälld till straff för rymning eller för undanhållande, skall den tid, under vilken han varit rymd eller undanhållit sig, ej tillgodoräknas honom såsom tjänstgöringstid, där ej Konungen för särskilt fall annorledes förordnar.

Värnpliktig, vilken till följd av sjukdom eller skada, vartill tjänstgöringen kan antagas hava varit orsak, icke deltagit i tjänstgöring, äger såsom tjänstgöringstid tillgodoräkna sig den tid, han sålunda varit frånvarande från tjänstgöring.

Konungen förordnar huruvida och i vad mån värnpliktig, som av annan anledning än nu nämnts varit frånvarande från tjänstgöringen, äger tillgodoräkna sig tiden för frånvaron såsom tjänstgöringstid.

I vilken ordning värnpliktig, som varit frånvarande från tjänstgöring utan att tiden för frånvaron må tillgodoräknas honom, skall fullgöra återstående tjänstgöringsskyldighet samt i vad mån därvid må tillgodoräknas honom föregående tjänstgöringstid, bestämmer ock Konungen.

E. Beträffande värnpliktiga, — — — särskilt stadgat.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

I samband med förevarande proposition har utskottet till behandling förehåft följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen inom första kammaren:

nr 470 av herr *Öhman* och herr *Persson, Helmer*, samt

nr 490 av herr *Lundgren*, ävensom

inom andra kammaren:

nr 603 av herr *Hagberg* i Luleå *m. fl.*

I motionerna I: 470 och II: 603, vilka äro likalydande, har yrkats, »att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 194».

I motionen I: 490 har hemställts, dels att vederbörande »bestämmelser i inskrivningsförelagningen och värnpliktslagen måtte utformas så att tillgodoräknande av frånvaro på grund av sjukdom och skada begränsas till sådana fall, där sjukdomen ådragits eller skadan inträffat under tjänsteutövning, samt att frånvaro på grund av arreststraff icke får tillgodoräknas under några förhållanden, dels att utskottet måtte utforma ändringsförslag i enlighet härmed».

Före propositionens avlämnande ha vid innevarande års riksdag väckts likalydande motionerna nr 174 i första kammaren av herrar *Ohlön, André* och *Gränebo* och nr 231 i andra kammaren av herrar *Hjalmarson, Hedlund* i Råd och *Ohlin*.

I motionerna, som den 30 januari 1951 hänvisats till statsutskottet, har föreslagits, bland annat, att riksdagen måtte besluta,

»att första tjänstgöringen för värnpliktiga, uttagna till gruppchefer eller motsvarande, skall förlängas med 30 dagar med verkan från och med den (de) åldersklasser, som inrycka till första tjänstgöring våren 1951,

att värnpliktiga officerare, underofficerare och underbefäl skola fullgöra tio dagars befälsövning före och i omedelbar anslutning till varje repetitionsövning,

att värnpliktiga gruppchefer av åldersklasserna 1947, 1948 och 1949 skola fullgöra 30 dagars kompletterande utbildning, företrädesvis i anslutning till den befäls- och repetitionsövning, som närmast åligger dem».

Motionerna ha den 25 april 1951 i här berörda delar överlämnats till andra lagutskottet och behandlats i samband med förevarande proposition.

Beträffande de skäl, som ligga till grund för de i propositionen framlagda förslagen, ävensom i fråga om de skäl, vilka motionärerna åberopat till stöd för sina yrkanden, får utskottet, i den mån redogörelse därför ej lämnas i det följande, hänvisa till propositionen och motionerna.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

Enligt beslut av 1950 års riksdag (prop. nr 224; andra lagutskottets utl. nr 46; rd. skr. nr 340) skola arméns repetitionsövningar anordnas i krigsförband. För att bereda möjlighet härtill ha vissa i värnpliktslagen tidigare angivna tidsfrister för repetitionsövningarnas fullgörande slopats. En fortsatt över-

syn av hithörande bestämmelser — aktualiserad genom en av Kungl. Maj:t för år 1951 beslutad forcering av repetitionsövningarna — har givit vid handen, att gällande bestämmelser rörande skyldighet att fullgöra dylika övningar måste kompletteras. I det följande framlägges förslag till lagbestämmelser i detta syfte. I anslutning härtill föreslås motsvarande bestämmelser i fråga om beredskapsövningar.

Vidare föreslås en lag med provisoriska bestämmelser av innebörd att värnpliktigt befäl skall fullgöra en befälsövning om tio dagar i anslutning till repetitionsövning.

Slutligen framlägges förslag till ändringar av värnpliktlagens bestämmelser angående de värnpliktigas tjänstgöring i vissa avseenden m. m.

De angivna lagförslagen böra lämpligen behandlas var för sig.

I. Förslaget till lag om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar.

Författningsbestämmelser m. m. intill 1950 års lagändring.

Propositionen innehåller å s. 6—10 en redogörelse för författningsbestämmelser m. m. intill 1950 års lagändring avseende första tjänstgöring och efterföljande utbildning samt beredskapsövning. Utskottet får hänvisa till denna redogörelse.

1950 års beslut beträffande övningar i krigsförband.

1950 års beslut om ändringar i värnpliktslagen innebar en övergång, såvitt angick armén, från det dittills tillämpade systemet med repetitionsövningar åldersklassvis till ett system enligt vilket repetitionsövningarna skulle anordnas i krigsförband. Det nya systemet innebär i princip att värnpliktiga vilka äro krigsplacerade vid samma krigsförband fullgöra repetitionsövning samtidigt och placerade å sina befattningar i krigsförbandet oberoende av om de tillhöra skilda åldersklasser. Beträffande den närmare innebörden av systemet må hänvisas till prop. 1950: 224 s. 30—39.

Såsom en konsekvens av övergången till krigsförbandsvisa repetitionsövningar upphävdes genom 1950 års lag de gällande tidsspärrarna för fullgörande av repetitions- och efterutbildningsövningar; samtidigt slopades begreppet efterutbildningsövning och de nyss nämnda övningarna erhöilo den enhetliga benämningen repetitionsövning.

1950 års lag trädde i kraft den 1 juli 1950. Genom övergångsbestämmelser föreskrevs bland annat följande: I fråga om utbildningstidens längd skulle beträffande de värnpliktiga som påbörjat första tjänstgöring (motsvarande) före den 1 april 1948 äldre bestämmelser gälla; härigenom kvarstår för ifrågasvarande värnpliktiga skyldigheten att fullgöra föreskrivet antal repetitionsövningar enligt värnpliktslagen, oaktat de redan fullgjort en längre första tjänstgöring än som gällde enligt 1948 års förordning och 1950 års lag. De

äldre värnpliktiga skulle emellertid ha att fullgöra repetitionsövningar i den ordning den nya lagen stadgade; övningarna skulle således kunna fördelas på hela värnpliktstiden, oberoende av dittills gällande tidsspärrar. Dylik skyldighet stadgades även för de fall att tidsspärrarna redan blivit överskridna före lagens ikraftträdande.

Även i fråga om beredskapsövningar genomfördes vissa ändringar i värnpliktslagen i anslutning till beslutet om repetitionsövningar i krigsförband. Vid anmälan av propositionen i ämnet (s. 40 och 87) tillstyrktes ett av 1948 års värnpliktskommitté framställt förslag att även de förband som inkallades till beredskapsövning (beredskapsförband) skulle utgöras av krigsförband. Härav följde att möjlighet måste föreligga att till beredskapsövning inkalla värnpliktiga ur samtliga åldersklasser och kategorier. På grund härav förordades att tidsbegränsningen i 27 § 2 mom. ävensom det däri gjorda undantaget för värnpliktiga i specialtjänst måtte få utgå. — Lagrummet ändrades i enlighet härmed. Särskild övergångsbestämmelse, som skulle möjliggöra att för beredskapsövningar taga i anspråk även äldre värnpliktiga, meddelades dock icke.

Departementschefen.

Föredragande departementschefen, statsrådet Vougt, har i propositionen anført: Enligt det av 1950 års riksdag beslutade systemet med repetitionsövningar i krigsförband vid armén avses i princip varje sådant förband skola fullgöra en repetitionsövning under loppet av sex år. En förutsättning för att systemet skall fungera tillfredsställande är att de till repetitionsövningar inkallade krigsförbanden bliva någorlunda fulltaliga.

Krigsförbanden äro i regel sammansatta av värnpliktiga ur skilda åldersklasser. Det blir därför erforderligt att i detta sammanhang taga i anspråk även äldre värnpliktiga till betydande antal. Behovet av att taga i anspråk äldre värnpliktiga är för närvarande relativt stort till följd av de yngsta åldersklassernas svaga numerär och den forcering av övningsprogrammet som befunnits erforderlig.

Emellertid ha många av dessa äldre värnpliktiga antingen redan fullgjort all dem enligt äldre bestämmelser åliggande fredstjänstgöringsskyldighet eller ock fått tillgodoräkna beredskapstjänstgöring såsom fullgjord repetitionsövning eller i samband med beredskapen befriats från dylika övningar. Vid planläggningen av repetitionsövningarna har det på grund härav befunnits möta svårigheter att uppsätta ens tillnärmelsevis fulltaliga krigsförband.

Med hänsyn till det utrikespolitiska läget har Kungl. Maj:t i februari 1951 fattat beslut om en forcering av repetitionsövningsprogrammet för armén¹. Syftet med de sålunda planerade övningarna kommer att delvis förfelas, om icke möjligheter föreligga att i ökad utsträckning inkalla även äldre värnpliktiga till dylika övningar. Jag har därför ansett erforderligt att verkställa

¹ En närmare redogörelse härför har lämnats i prop. 1951:108, till vilken torde få hänvisas.

en översyn av gällande bestämmelser om skyldighet för värnpliktiga att fullgöra repetitionsövningar.

Den förut lämnade redogörelsen ger vid handen att de bestämmelser som reglera de äldre värnpliktigas ifrågavarande tjänstgöringsskyldighet äro mycket skiftande. Detta sammanhänger därmed att olika varandra avlösande värnpliktslagar äro tillämpliga och att de äldre värnpliktslagarna innehöllo skilda tjänstgöringsregler för olika kategorier av arméns värnpliktiga (värnpliktiga i ersättningsreserven, i linjetjänst etc.). Vidare ha som nyss berörts flera åldersklasser under beredskapstiden fått tillgodoräkna beredskapstjänst som fulljord repetitionsövning. Endast genom individuell uppräknig skulle därför kunna anges huruvida och i så fall i vad mån repetitionsövningsskyldighet åvilar dessa äldre värnpliktiga. Det har med hänsyn härtill icke ansetts möjligt att, då det nu gäller att reglera tjänstgöringsskyldigheten, anknyta till den tjänstgöringsskyldighet som enligt tillämpliga regler må föreligga. I stället har den metoden valts att de värnpliktiga i särskild lag åläggas en med hänsyn till deras ålder graderad *sammanlagd* tjänstgöringsskyldighet — omfattande en, två respektive tre repetitionsövningar — oberoende av vad deras skyldighet för närvarande omfattar. I lagtexten har detta uttryckts på det sätt att de värnpliktiga förklaras vara skyldiga fullgöra angiven tjänstgöringsskyldighet, »i den mån sådan skyldighet icke redan åvilar vederbörande».

De bedömanden, som ligga till grund för utmätandet av tjänstgöringsskyldigheten — och som grundats på militära skäl och hänsyn till billighet — ha lett till en uppdelning av de värnpliktiga efter deras ålder i tre kategorier. Av dessa föreslås de äldsta, födda åren 1910—1913, skola fullgöra en, värnpliktiga födda åren 1914—1922 två och värnpliktiga födda år 1923 och senare tre repetitionsövningar.

Vad härefter angår beredskapsövningarna får jag erinra om att i samband med 1950 års lagändring förutsattes, att beredskapsförbanden skulle vara krigsförband, vilken anordning borde gälla samtliga försvarsgrenar. En följd därav var, såsom också framhölls i propositionen 1950:224, att möjlighet måste föreligga att till beredskapsövning inkalla värnpliktiga ur samtliga åldersklasser och kategorier. På grund av lydelsen av övergångsbestämmelserna till 1941 års värnpliktslag är det emellertid icke möjligt att för beredskapsövning enligt nämnda lag i dess lydelse av år 1950 taga i anspråk värnpliktiga vilka hänförts till årsklass 1939 eller årsgrupp 1940 eller äldre årsklass (årsgrupp). Vidare har genom särskilda beslut av Kungl. Maj:t beredskapstjänstgöring i stor utsträckning tillgodoräknats såsom beredskapsövning. Utan ändring av dessa bestämmelser kan beredskapsövning med krigsförband icke genomföras. Det torde vara lämpligt att genom en särskild bestämmelse i den föreslagna lagen reglera tjänstgöringsskyldigheten vid beredskapsövning genom att ålägga värnpliktiga vid samtliga försvarsgrenar skyldighet att fullgöra dylik övning, i den mån sådan skyldighet icke redan åvilar vederbörande.

II. Förslaget till lag med provisoriska bestämmelser om skyldighet för vissa värnpliktiga tilldelade armén att fullgöra befälsövning.

Inledning.

Enligt 1936 års försvarsordning, vilken i fråga om befälsutbildningen i huvudsak anslöt sig till 1925 års bestämmelser, uttogos 20 % av de i linjetjänst placerade värnpliktiga i allmänhet vid infanteriet, trängtrupperna och intendenturtrupperna för utbildning till underbefäl eller fackmän (det s. k. reservunderbefälet). Därjämte uttogos huvudparten av de värnpliktiga tillhörande klass B — inom armén huvudsakligen studenter och likställda — för utbildning till värnpliktigt befäl. Reservunderbefälet fullgjorde enligt såväl 1925 års som 1936 års värnpliktslag tjänstgöring om 225 dagar, tid för repetitionsövningar inberäknad. Värnpliktigt befäl tillhörande klass B fullgjorde enligt 1925 och 1936 års värnpliktslagar en sammanlagd tjänstgöring om 260 dagar.

Någon befälsutbildning av värnpliktiga utöver den här angivna skulle enligt 1925 och 1936 års försvarsordningar icke äga rum i fredstid. Krigsorganisationen inrymde däremot reservofficers- och reservunderofficersskolor, vid vilka värnpliktigt befäl avsågs erhålla kompletterande utbildning till plutonchef (värnpliktig officer) eller till plutonchefs ställföreträdare (värnpliktig underofficer). Skolorna omfattade vardera 6 månader, varav 3 månader avsågs för tjänstgöring vid trupp i officers- respektive underofficersbefattning.

Någon särskild tid för befälsutbildning i samband med repetitionsövning fanns icke anslagen enligt 1925 och 1936 års försvarsordningar.

Under beredskapstjänstgöringen kompletterades det värnpliktiga befälets utbildning varjämte nytt värnpliktigt befäl utbildades ur äldre åldersklasser. Därutöver förekom ej sällan att värnpliktiga med lämplig civil utbildning placerades i befälsbefattningar utan att ha genomgått särskild utbildning inom krigsmakten. Genom den praktiska tjänsten tillägnade sig dessa värnpliktiga sådana kunskaper och färdigheter att de sedermera ha kunnat krigsplaceras i ifrågavarande befattningar.

Enligt 1941 års värnpliktslag ålades värnpliktig, som uttagits för utbildning till officer eller underofficer, skyldighet att utöver den första tjänstgöringen fullgöra fortsatt tjänstgöring, för utbildning till officer med högst 360 dagar och för utbildning till underofficer med högst 180 dagar. Det värnpliktiga befälet skulle i likhet med övriga värnpliktiga fullgöra tre repetitionsövningar (efterutbildningsövning) envar om 30 dagar.

I 1950 års lag genomfördes bl. a. den ändringen, att tvångsvis uttagning till officersutbildning icke finge äga rum.

Sammanfattningsvis kan anföras, att arméns nuvarande värnpliktiga befäl har utbildats efter flera principer och under olika tidslängder och betingelser. Ett icke ringa antal värnpliktiga har därjämte utnyttjats och krigsplacerats i befälsbefattningar utan särskild militär utbildning för befattningen.

Departementschefen.

Frågan om utbildningen av det värnpliktiga befälet har såvitt avser en kategori, gruppchefer vid armén och kustartilleriet, varit föremål för upprepade överväganden, senast vid 1950 års riksdag. Sedan 1948 års värnpliktskommitté framlagt slutligt förslag om förlängning med två månader av gruppchefsutbildningen i anslutning till första tjänstgöring, uttalade jag vid anmälan av propositionen 1950: 224, att jag alltjämt icke var beredd att förorda en dylik förlängning av tjänstgöringstiden. Jag fann nämligen angeläget att den inom försvarsdepartementet pågående utredningen rörande gruppchefsutbildningen avslutades innan slutlig ställning togs till detta spörsmål.

I samband med behandlingen vid 1950 års riksdags höstsession av vissa värnpliktsfrågor uttalade jag i andra kammaren att jag fått kännedom om att den pågående utredningen rörande gruppchefernas utbildning lett till resultatet, att gruppcheferna behövde något längre tjänstgöring än övriga värnpliktiga och att utredningens ledare ansett sig med all sannolikhet komma att förorda, att denna längre tjänstgöring skulle inläggas före gruppchefernas repetitionsövningar. Jag förklarade det vara min avsikt att för 1950 års riksdag framlägga förslag om en fullmakt för Kungl. Maj:t att få taga ut en sådan kompletterande utbildning av gruppcheferna från och med hösten 1951. Jag tänkte mig att det skulle läggas så, att riksdagen gäve Kungl. Maj:t en fullmakt därvidlag, och när sedan utredningen bleve färdig, vilket beräknades icke kunna inträffa förrän en tid efter den ordinarie värnpliktsklassens utryckning i mitten av mars, finge det bli Kungl. Maj:ts uppgift att efter de militära myndigheternas hörande bestämma längden av den utbildning, som gruppcheferna skulle få underkasta sig.

Frågan har sedermera i viss mån kommit i ett annat läge genom forceeringen av repetitionsövningsprogrammet vid armén. De militära myndigheterna ha ansett angeläget att man i samband med övningarna i krigsförband anordnar särskilda befälsövningar för allt värnpliktigt befäl — alltså icke blott gruppcheferna — för att innan huvuddelen av krigsförbanden inrycker bereda det värnpliktiga befälet tillfälle att lära känna den nya materielutrustningen och den organisation, som numera är gällande inom armén. Man räknar med att utbytet av övningarna härigenom skall kunna icke oväsentligt förbättras.

Den stora omfattning, i vilken repetitionsövningar i år kommer att anordnas, och de skäl, som föranlett övningsprogrammets utökning, göra det särskilt angeläget att goda resultat av övningarna uppnås. Jag har därför ansett mig böra, utan att avvakta resultatet av förenämnda utredning, föreslå, att värnpliktigt befäl ålägges fullgöra en befälsövning om tio dagar i anslutning till repetitionsövning. För huvuddelen av befälet bör denna övning förläggas omedelbart före repetitionsövningen. Jag förutsätter dock att visst värnpliktigt befäl måste kvarbliva för tjänstgöring efter det att huvuddelen av krigsförbandet utryckt. När jag stannat för att låta befälsövningen omfatta tio dagar har jag förutsatt, att kompletterande utbildning av grupp-

chefer vid de krigsförband som inkallas därunder kommer till stånd. Huruvida den befälsövning om tio dagar, som jag nu föreslår, är lämpligt avvägd med hänsyn till gruppchefsutbildningen få erfarenheterna visa.

Skyldigheten att fullgöra befälsövning bör begränsas till det värnpliktiga befäl, som avses skola ha trupp sig underställd, d. v. s. regelmässigt skola utöva truppbefäl. Värnpliktiga, som på grund av placering i vissa befattningar varmed icke följer utövande av direkt truppbefäl erhållit befäls ställning, böra sålunda icke vara skyldiga att fullgöra ifrågakvarande befälsövning. Det bör få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela närmare bestämmelser härom.

I avvaktan på resultatet av utredningen rörande gruppchefsutbildningen bör åt bestämmelserna om befälsövning givas endast provisorisk karaktär, och de böra därför intagas i en särskild tidsbegränsad lag.

Motionerna I: 174 och II: 231.

I motionerna har, såvitt nu är i fråga, anförts bland annat följande:

Sedan försvarsministern i proposition nr 251 till 1950 års riksdags höstsession förklarar, att *gruppchefsutbildningen* för åldersklasserna 1947 och 1948 varit *otillräcklig*, synes den nödvändiga förlängningen av densamma icke mera behöva diskuteras. Tidsläget medger icke några »ytterligare överväganden», såsom departementschefen anför i statsverkspropositionen, och sådana synas icke heller behöfliga av nedan angivna skäl.

1948 års värnpliktskommittés majoritet föreslog redan hösten 1948, att gruppchefsutbildningen provisoriskt skulle förlängas 2 månader för åldersklass 1948. Av värnpliktstekniska skäl måste förlängningen anslutas *efter* övriga värnpliktigas utryckning efter fullgjord nio månaders tjänstgöring. Av psykologiska skäl var detta måhända mindre lämpligt. Kungl. Maj:t och riksdagen upptogo ej förslaget.

I sitt slutbetänkande förordade kommittén, att såväl gruppchefs- som underofficerslever skulle uttagas redan vid inskrivningen, vilket bifölls av 1950 års riksdag. Därigenom kunde gruppchefslevernans utbildning påbörjas två månader *före* övriga värnpliktigas. Kvarsittarstämpeln var därmed eliminerad. Kommitténs majoritet vidhöll två månaders förlängd utbildning för gruppchefslevernans, vilket utförligt motiverades.

Emellertid hänsköt chefen för försvarsdepartementet gruppchefsfrågan till förnyad utredning av en sakkunnig, riksdagsman Lindholm. Resultatet av denna utredning föreligger icke ännu men har av utredningsmannen förklarats skola framläggas i så god tid, att frågan kan föreläggas 1951 års höstriktdag. En eventuell förlängning av utbildningstiden för gruppcheferna, vilket antytts av herr Lindholm, skulle under sådant förhållande kunna börja tillämpas först fr. o. m. 1952. Detta innebär i sin tur, att icke endast åldersklasserna 1947, 1948 och 1949 utan även 1950 undandragas erforderlig utbildning. Konsekvenserna ge sig själva.

Beslut bör sålunda redan *nu* fattas om erforderlig förlängning av gruppchefsutbildningen, så att den kan tillämpas även på åldersklass 1950, som påbörjar sin första tjänstgöring i vår. Förlängningen kan emellertid uttagas på olika sätt. 1948 års värnpliktskommitté förordade två månader i omedelbar anslutning till första tjänstgöringen. En annan metod är att endast en månad uttages på detta sätt, medan den andra uppdelas på tio dagar före och i omedelbar anslutning till de tre repetitionsövningarna. Den sistnämnda förlängningen bör gälla jämväl övrigt värnpliktigt befäl. Härigenom kan detta beredas tillfälle att förbereda sig för sina uppgifter och blir därigenom

bättre skickat att ta hand om, undervisa och leda övriga värnpliktiga, då dessa rycka in till repetitionsövning. Truppens stridsduglighet bör härigenom avsevärt stegas.

Genom ovanstående åtgärder komma gruppcheferna av åldersklass 1950 och senare att erhålla en förbättrad utbildning. De tre åldersklasser av gruppchefer (1947, 1948 och 1949), vilka endast haft nio månaders första tjänstgöring, erhålla dock härigenom icke den erforderliga grundligare utbildningen. Det måste ur alla synpunkter anses betydelsefullt, att dessa gruppchefers kvalitet snarast höjes genom en månads extra befälsutbildning utöver befälsövningarna före varje repetitionsövning.

På tidpunkten för denna utbildning inverkar bl. a. gruppchefernas krigsplacering. För den enskilde torde det nämligen vara förmånligare att göra extra gruppchefsutbildning, befälsövning och repetitionsövning i en följd än att dela upp utbildningen på två omgångar. I varje fall böra gruppcheferna av åldersklasserna 1947 och 1948 (eventuellt 1949), krigsplacerade vid den repetitionsövningsomgång som skall tjänstgöra under år 1951, de s. k. b-förbanden, inkallas till extra gruppchefsutbildning omedelbart före dessa förbands repetitionsövningar på våren och hösten 1951.

Vi anse således att första tjänstgöringen för värnpliktiga, uttagna till gruppchefer (motsvarande), bör förlängas med 30 dagar med verkan fr. o. m. den (de) åldersklasser, som inrycka till första tjänstgöring våren 1951, att värnpliktiga officerare, underofficerare och underbefäl böra fullgöra tio dagars befälsövning före och i omedelbar anslutning till varje repetitionsövning och slutligen att värnpliktiga gruppchefer av åldersklasserna 1947, 1948 och 1949 böra fullgöra 30 dagars kompletterande utbildning, företrädesvis i anslutning till den befäls- och repetitionsövning, som närmast åligger dem.

De sammanlagda kostnaderna för ovanstående utbildning kunna under budgetåret 1951/52 beräknas till 15 miljoner kronor. Härvid har räknats med eventuell premie om 125 kronor för de gruppchefer, som fullgöra en månads utbildning utöver nio månaders första tjänstgöring för värnpliktiga i allmänhet.

III. Förslaget till lag om ändring i värnpliktslagen.

Departementschefen.

Reglerna om tillgodoräknande eller frånräknande av avbrott i värnpliktigs tjänstgöring och om ordningen för fullgörande av återstående tjänstgöringsskyldighet ha städse ansetts tillhöra de mera svärbemästrade inom värnpliktslagstiftningen.

I sin nuvarande lydelse äro reglerna icke tillfredsställande. Följande exempel må till belysande härav anföras. En värnpliktig som fullgör första tjänstgöring om 270 dagar drabbas av sjukdom, ådragen utom tjänsten, och blir härigenom urståndsatt att tjänstgöra under 25 dagar. Då detta avbrott icke överstiger en tiondel av tjänstgöringen — 27 dagar — skall avbrottet tillgodoräknas (131 § 1 mom. b) inskrivningsförordningen). Samme värnpliktige ådömes arrest utan tjänstgöring 20 dagar och undergår straffet. Även detta avbrott skall tillgodoräknas (27 § 3 mom. D. värnpliktslagen). Den värnpliktige har alltså i detta fall kunnat vara frånvarande under icke mindre än tillhoppa 45 dagar, av åtminstone delvis självförvållad orsak, utan att skyldighet inträtt för honom att genom ny tjänst taga igen det förlorade. Detta resultat måste anses otillfredsställande ur utbildningssynpunkt.

Förevarande förslag till ändring av 27 § 3 mom. värnpliktslagen innebär en lösning av problemen efter i viss mån nya riktlinjer. Därvid har hänsynen till utbildningen ställts i förgrunden. Såsom utgångspunkt för resonemanget har i anledning härav tagits de regler som böra gälla för fullgörande av den tjänstgöringstid som återstår efter avbrott i tjänstgöringen.

Den återstående tjänstgöringen kan fullgöras antingen efter hemförlovning och ny inkallelse eller ock genom s. k. eftertjänst.

Hemförlovningsinstitutet bygger på en relation mellan tjänstgöringsavbrottet och tjänstgöringsperioden. Relationstalet, som är grundat på erfarenheter från utbildningen, är för närvarande satt till en tiondel. Överskrides denna gräns skall den värnpliktige hemförlovas för att sedermera ånyo inkallas och göra om den tjänstgöringstid som gått förlorad. Detta institut är rationellt ur utbildningssynpunkt.

Därest avbrottet understiger en tiondel av tjänstgöringen kan enligt nuvarande regler skyldighet att göra eftertjänst inträda. Den värnpliktige kvarhålls efter de övrigas uttryckning och är därvid skyldig att helt eller delvis ersätta den tjänstgöring, som icke fullgjorts. Uppenbart är att eftertjänsten är utan värde för utbildningen. Med hänsyn till att eftertjänsten kan drabba allenast ett relativt ringa antal värnpliktiga vilka rycka ut å olika tidpunkter synes den icke heller kunna motiveras ur den synpunkten, att nyttig arbetskraft — närmast för handräkningsändamål — därigenom skulle ställas till krigsmaktens förfogande. Såsom motivering för eftertjänsten kan därför endast åberopas, att eftertjänsten utgör ett mot den värnpliktige riktat sanktionsförfarande. Jag anser att ett sådant förfarande knappast är försvarligt i fall då tjänstgöringsavbrottet är förorsakat av undergående av straff. Eftertjänsten måste nämligen därvid te sig som en dubbelbestraffning. I ett fall anser jag likväl eftertjänst vara motiverad. Jag avser härmed värnpliktig som *rymt* eller *undanhållit sig* från tjänsten. Av psykologiska skäl måste det anses lämpligt och erforderligt att sådan värnpliktig får kvarbliva efter det hans kamrater uttryckt och genom eftertjänst ersätta den tid han varit rymd eller hållit sig undan. Att eftertjänsten icke bör inbegripa tiden för det straff han må ha undergått för sitt brott, framgår av det förut anförda.

Enligt förslaget skall med hänsyn till vad sålunda anförts tid för rymning eller undanhållande städe frånräknas och alltså göras om genom ny tjänst, härvid bortsett från att Konungen, liksom hittills, ansetts böra kunna medge lindring för särskilt fall. Skyldigheten att ersätta den förlorade tiden skall gälla oavsett om frånvaron — ensam för sig eller sammanlagd med annan frånvaro — överstiger hemförlovningsgränsen eller icke. I förra fallet skall den värnpliktige göra om tiden för tjänstgöringsavbrottet efter hemförlovning och ny inkallelse, i senare fallet göra eftertjänst.

I lagförslaget har vidare intagits regeln att avbrott på grund av *sjukdom* eller *skada i tjänsten* alltid skall tillgodoräknas. Bestämmelsen härom, som nu har sin plats i 131 § 1 mom. a) inskrivningsförfordningen, har ansetts böra överföras till lagen såsom uttryck för en den värnpliktige tillförsäkrad rättig-

het. Bestämmelsen, som ju ej kan sägas vara förenlig med vad som ur strikt utbildningssynpunkt kunnat anses påkallat, är dikterad av humanitära skäl.

Avbrott på grund av *tjänstledighet, som förbandschef äger bevilja*, bör liksom hittills tillgodoräknas (jfr 131 § 1 mom. a) inskrivningsförordningen); detta stadgande bör emellertid liksom nu ha sin plats i förordningen, dels med hänsyn till stadgandets relativt ringa betydelse och dels med tanke på eventuella ändringar i terminologien i fråga om begreppet ledighet.

Vad angår frånvaro av andra orsaker än nu nämnts bygger lagförslaget på följande principer. Tiden för sådan frånvaro — förorsakad av t. ex. *sjukdom eller skada utom tjänsten* eller av *straffverkställighet* — bör principiellt ur utbildningssynpunkt ersättas med ny tjänst. Därest frånvaron, i förekommande fall sammanlagd med tid för rymning eller undanhållande, överstiger hemförlovningsgränsen, skall sålunda vederbörande vara skyldig att efter hemförlovninng göra ny tjänst, motsvarande tiden för frånvaron. Härigenom blir utbildningssynpunkten tillgodosedd. Om däremot sådan frånvaro icke uppgår till så lång tid att förutsättning för hemförlovninng är för handen, avses icke någon påföljd skola inträda för den värnpliktige; eftertjänst skall således icke fullgöras för dessa fall av frånvaro. Avgörande för frågan om frånvaron skall tillgodoräknas eller icke blir således hemförlovningsinstitutet och därmed avbrottets längd. Eftersom bestämmelserna om hemförlovninng torde böra meddelas i administrativ författning, har beträffande tjänstgöringsavbrott av denna kategori i lagförslaget endast intagits det stadgandet att Konungen förordnar huruvida och i vad mån avbrottet må tillgodoräknas (27 § 3 mom. D. tredje stycket).

Vid sidan härom erfordras bestämmelser i inskrivningsförordningen av i huvudsak den innebörd jag nyss angivit. Dessa bestämmelser, som särskilt komma att avse en genomgripande ändring av 131 §, böra träda i kraft samtidigt med lagen.

Enligt sin nuvarande lydelse äro bestämmelserna i 27 § 3 mom. D. i värnpliktslagen endast tillämpliga å tjänstgöring jämlikt 1 mom. samma paragraf men däremot icke å beredskapsövning enligt 2 mom. Då emellertid även beredskapsövning är att hänföra till tidsbestämd tjänstgöring — i motsats till tjänstgöring enligt 28 § som icke är maximerad — böra nu ifrågavarande bestämmelser göras tillämpliga även å beredskapsövning. Stadgande härom har införts i förslaget. Med hänsyn till beredskapsövningens särskilda karakter kunna dock särskilda avvikande tillämpningsbestämmelser visa sig erforderliga beträffande sådan tjänstgöring.

Utskottet.

I propositionen föreslås att värnpliktiga i viss utsträckning skola åläggas ny tjänstgöringsskyldighet. Vidare föreslås provisoriska bestämmelser om skyldighet för värnpliktigt befäl vid armén att i anslutning till repetitionsövning fullgöra befälsövning om tio dagar. Slutligen föreslås ändring av be-

stämmelserna i värnpliktslagen om tillgodoräknande av avbrott i tjänstgöring samt om uttagning av värnpliktiga till befälsutbildning.

Vad först angår förslaget om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar delar utskottet departementschefens uppfattning, att syftet med de för armén planerade repetitionsövningarna i krigsförband skulle delvis förfelas om icke möjligheter beredas att i ökad utsträckning inkalla även äldre värnpliktiga till dylika övningar. En översyn av gällande bestämmelser om skyldighet för värnpliktiga att fullgöra repetitionsövningar torde därför få anses vara av behovet påkallad.

Departementschefen har i propositionen uttalat, att avsevärda svårigheter föreligga att angiva huruvida och i vad mån skyldighet att fullgöra repetitionsövningar åvilar de värnpliktiga, vilkas tjänstgöringsskyldighet regleras av äldre värnpliktslagar och som enligt särskilda beslut av Kungl. Maj:t fått tillgodoräkna beredskapstjänstgöring som fullgjord repetitionsövning (efterutbildningsövning) eller befriats från dylik övning. På grund av dessa svårigheter har det ansetts erforderligt att i en särskild lag ålägga de värnpliktiga en med hänsyn till deras ålder graderad sammanlagd tjänstgöringsskyldighet oberoende av vad deras skyldighet för närvarande omfattar. Mot den sålunda valda metoden kunna enligt utskottets mening visserligen erinringar göras, främst ur den synpunkten att utsträckningen av repetitionsövningsskyldigheten kommer att gälla även dem som fullgjort långvarig beredskapstjänst, men å andra sidan torde, om syftet med de krigsförbandsvisa övningarna skall uppnås, vilket under nu rådande förhållanden måste anses synnerligen angeläget, någon annan metod att reglera tjänstgöringsskyldigheten för de äldre värnpliktiga icke stå till buds. Vad i förslaget föreskrives angående tillgodoräknande av efter år 1945 fullgjord repetitionsövning (efterutbildningsövning) som fullgjord repetitionsövning enligt förevarande lag eller angående vissa undantag från huvudreglerna i lagen har icke givit utskottet anledning till erinran. Utskottet har ej heller funnit anledning till erinran i fråga om bestämmelsen att värnpliktiga vid samtliga försvarsgrenar skola åläggas skyldighet att fullgöra beredskapsövningar enligt 27 § 2 mom. värnpliktslagen, i den mån sådan skyldighet icke redan åvilar vederbörande. Utskottet får på grund av vad sålunda anförts, med avstyrkande av motionerna I: 470 och II: 603, tillstyrka förevarande lagförslag.

Vad härefter angår de provisoriska bestämmelserna om skyldighet för värnpliktigt befäl vid armén att i anslutning till repetitionsövning fullgöra befälsövning om tio dagar vill utskottet i likhet med departementschefen framhålla angelägenheten av att goda resultat av de planerade repetitionsövningarna uppnås. Av betydelse härvidlag torde vara att, såsom genom propositionen föreslås, huvuddelen av det värnpliktiga befälet inkallas någon tid före övriga värnpliktiga. Härigenom skapas, såsom av de militära myndigheterna framhållits, möjlighet att på ett rationellt sätt ordna inryckningen och låta det värnpliktiga befälet genomgå en snabbutbildning med nytillkommen stridsmateriel. Ur militär synpunkt torde förslaget sålunda innebära avsevärda för-

delar. Å andra sidan bör beaktas att de föreslagna befälsövningarna innebära en förlängning av tjänstgöringstiden för berörda värnpliktiga med de konsekvenser detta i olika hänseenden kan medföra. Utskottet har vid sitt bedömande av förevarande spörsmål ansett de skäl som tala för förslaget vara tyngst vägande och får därför, med avstyrkande av motionerna I: 470 och II: 603 i denna del, förorda skyldighet för värnpliktigt befäl vid armén att fullgöra befälsövning i anslutning till repetitionsövning. Det i motionerna I: 174 och II: 231 framställda yrkandet om införande av befälsövning synes avse en definitiv lösning av denna fråga. För utskottet framstår det visserligen som en betydande olägenhet att gällande lag i vissa avsnitt försättes ur kraft genom provisoriska bestämmelser, men utskottet anser sig dock med hänsyn till de av departementschefen härutinnan åberopade skälen kunna godtaga att förevarande bestämmelser införas i en särskild tidsbegränsad lag. Vid nu angivna ställningstagande får utskottet alltså avstyrka motionerna I: 174 och II: 231, såvitt nu är i fråga.

I nämnda motioner föreslås jämväl, att första tjänstgöringen för värnpliktiga, uttagna till gruppchefer (motsvarande), skall förlängas med 30 dagar med verkan från och med den (de) åldersklasser, som inrycka till första tjänstgöring våren 1951, samt att värnpliktiga gruppchefer av åldersklasserna 1947, 1948 och 1949 skola fullgöra 30 dagars kompletterande utbildning, företrädesvis i anslutning till den befäls- och repetitionsövning, som närmast åligger dem.

Frågan om gruppchefsutbildningen har vid ett flertal tillfällen under senare år varit föremål för riksdagens prövning. Som av den ovan lämnade redogörelsen framgår är frågan för närvarande föremål för utredning. Denna lär enligt vad utskottet inhämtat kunna slutföras omkring den 1 september innevarande år. Med hänsyn härtill och då genom de här ovan förordade befälsövningarna för värnpliktigt befäl vid armén en kompletterande utbildning av de gruppchefer, som inkallas till repetitionsövningar, torde kunna komma till stånd, anser sig utskottet icke nu böra ingå på en prövning av frågan om en ytterligare förlängning av utbildningstiden för gruppchefer. Vid sådant förhållande kan utskottet ej heller förorda den i förevarande motioner föreslagna kompletterande utbildningen av gruppchefer tillhörande åldersklasserna 1947, 1948 och 1949.

De genom propositionen föreslagna ändringarna i värnpliktslagen beröra såsom förut framhållits bestämmelserna om tillgodoräknande av avbrott i tjänstgöring samt om uttagning av värnpliktiga till befälsutbildning.

De principer efter vilka de i förstnämnda hänseende föreslagna bestämmelserna utformats äro enligt utskottets mening riktiga. I den mån invändningar kunna göras mot förslaget torde dessa företrädesvis avse detaljer. I motionen I: 490 har sålunda yrkats, att frånvaro på grund av arreststraff alltid skall ersättas med ny tjänst, motsvarande tiden för frånvaron. Utskottet vill för sin del ansluta sig till Kungl. Maj:ts förslag i denna del, men förutsätter härvid, att Kungl. Maj:t med uppmärksamhet följer verkningarna av de nya

bestämmelserna. Utskottet avstyrker förty motionen I: 490 i denna del. I motionerna I: 470 och II: 603 har uttalats, att avbrott på grund av sjukdom eller skada, ådragen i eller utom tjänsten, alltid bör tillgodoräknas den värnpliktige. I motionen I: 490 åter yrkas att tillgodoräknande av frånvaro på grund av sjukdom eller skada måtte begränsas till sådana fall, där sjukdomen ådragits eller skadan inträffat under tjänsteutövning. Enligt utskottets mening torde det vara nödvändigt att i detta sammanhang draga en gräns mellan avbrott orsakade av skada eller sjukdom i tjänsten, å ena, samt avbrott orsakade av sjukdom eller skada, som den värnpliktige ådragit sig utom tjänsten, å andra sidan. Den i motionen I: 490 föreslagna definitionen åter synes alltför snäv och torde därjämte, särskilt beträffande sjukdomsfallen, kunna föranleda avsevärda svårigheter vid tillämpningen. Utskottet, som anser den nuvarande formuleringen godtagbar, får därför i denna del avstyrka motionerna I: 470 och II: 603 ävensom motionen I: 490.

Den föreslagna ändringen av bestämmelserna i värnpliktslagen om uttagning av värnpliktiga till befälsutbildning, vilken har till syfte att möjliggöra även uttagande av värnpliktiga vid flottan för befälsutbildning, har icke givit utskottet anledning till erinran.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

A. att riksdagen med avslag å motionerna I: 470 och II: 603 måtte antaga genom förevarande proposition framlagda förslag till

- 1) lag om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar;
- 2) lag med provisoriska bestämmelser om skyldighet för vissa värnpliktiga tilldelade armén att fullgöra befälsövning; samt
- 3) lag om ändring i värnpliktslagen den 30 december 1941 (nr 967);

B. att motionerna I: 174 och II: 231, så vitt nu är i fråga, i den mån de icke kunna anses besvarade genom vad utskottet ovan under A. hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

C. att motionen I: 490 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 25 april 1951.

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar Norman, Forslund,* Hallagård,* Sten, Sunne,* Nils Elowsson, Wahlund och Svärd;

från andra kammaren: herrar Jacobsson i Igelsbo, Hellbacken,* fru Johansson i Norrköping, herrar Nilsson i Göteborg,* Carlsson i Bakeröd, Andersson i Alfredshem,* fruarna Ewerlöf och Sjöstrand.

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservationer:

1) av herr *Svärd* och fru *Ewerlöf*;

2) av herrar *Hallagård*, *Sunne*, *Wahlund*, *Svärd*, *Jacobsson* i *Igelsbo*, *Carlsson* i *Bakeröd*, fruarna *Ewerlöf* och *Sjöstrand*, vilka ansett att utskottets utlåtande bort hava följande lydelse:

»Utskottet har till behandling haft sig förelagt Kungl. Maj:ts proposition nr 194, de i anslutning till denna väckta motionerna I: 470, II: 603 och I: 490 samt de likalydande motionerna I: 174 och II: 231 i vad dessa senare avse frågor om beredskap och utbildning dock med undantag för hemställen i den del som berör därav föranledda äskanden om anslag.

Därav följer att utskottet haft att taga ställning till ett uttalande om första tjänstgöringens längd för värnpliktiga i allmänhet, till förslag om viss reglering av de värnpliktigas skyldighet att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar i krigsförband, till förslag om provisoriska bestämmelser om skyldighet för värnpliktigt befäl vid armén att i anslutning till repetitionsövning fullgöra befälsövning, i samband därmed till förslag om förlängning av utbildningstiden för värnpliktiga uttagna till underbefäl och till förslag om ändring av bestämmelserna i värnpliktslagen om tillgodoräknande av avbrott i tjänstgöring samt om uttagning av värnpliktiga vid flottan till befälsutbildning.

Utskottet förutsätter att, därest de militära myndigheternas erfarenheter fortfarande skulle visa, att det enligt dessas uppfattning icke är möjligt att trots fortsatt effektivisering av utbildningen ge de värnpliktiga tillfredsställande soldatutbildning med en första utbildningstid av nio månader, Kungl. Maj:t upptager spørsmålet om första tjänstgöringstidens längd för de värnpliktiga i allmänhet till förnyad provning.

De militära myndigheternas uppfattning om resultaten av utbildningen av åldersklass 1949 har ännu icke offentligt redovisats. Så torde komma att ske i juni månad i år. Därefter bör Kungl. Maj:t kunna fatta ståndpunkt.

En tillfredsställande, grundläggande soldatutbildning är icke endast nödvändig för försvaret utan även en medborgerlig rättighet.

Den 9 februari 1951 föreskrev Kungl. Maj:t att då inneliggande åldersklass av arméns värnpliktiga skulle fullgöra trettio dagars tjänstgöring utöver de stadgade 270 dagarna i omedelbar anslutning till första tjänstgöringen. Denna utökning skulle anses såsom en repetitionsövning dock i den meningen att de två första repetitionsövningarna i sedvanlig ordning skulle fullgöras men att »man framdeles finge taga ställning till frågan om en sista repetitionsövning» omkring år 1965 för de berörda värnpliktiga.

Utskottet finner i och för sig skäl uttala tillfredsställelse över att på detta sätt ifrågavarande åldersklass erhållit en tydligen välbehövlig kompletterande utbildning men beklagar att beslut om densamma fattats först sedan de värnpliktiga utbildats omkring åtta månader, vilket ej kan ha befrämjat en ur utbildningssynpunkt effektiv användning av tiden.

För ifrågavarande värnpliktiga medförde det sena beslutet personliga olägenheter. Dessas möjlighet att i förväg planera för övergång till civil verksamhet begränsades. Över huvud vill utskottet bestämt hävda att de värnpliktiga kunna hysa berättigade krav på bestämda och klara uppgifter om längden av den tid de skola avstå för värnpliktsutbildning. Dessa krav kunna endast tillgodoses genom att frågan om utbildningstidens längd löses genom ändringar i värnpliktslagen.

Vad angår förslaget om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar delar utskottet departementschefens uppfattning, att syftet med de för armén planerade repetitionsövningarna i krigsförband skulle delvis förfelas om icke möjligheter beredas att i ökad utsträckning inkalla även äldre värnpliktiga till dylika övningar. En översyn av gällande bestämmelser om skyldighet för värnpliktiga att fullgöra repetitionsövningar torde därför få anses vara av behovet påkallad.

Departementschefen har i propositionen uttalat, att avsevärda svårigheter föreligga att angiva huruvida och i vad mån skyldighet att fullgöra repetitionsövningar åvilar de värnpliktiga, vars tjänstgöringsskyldighet regleras av äldre värnpliktslagar, och som enligt särskilda beslut av Kungl. Maj:t får tillgodoräkna beredskapstjänstgöring som fullgjord repetitionsövning (efterutbildningsövning) eller befriats från dylik övning. På grund härav har det ansetts erforderligt att i en särskild lag ålägga de värnpliktiga en med hänsyn till deras ålder graderad sammanlagd tjänstgöringsskyldighet oberoende av vad deras skyldighet för närvarande omfattar. Mot den sålunda valda metoden kunna enligt utskottets mening visserligen erinringar göras, främst ur den synpunkten att utsträckningen av repetitionsövningsskyldigheten kommer att gälla även dem som fullgjort långvarig beredskapstjänst, men å andra sidan torde, om syftet med de krigsförbandsvisa övningarna skall uppnås, vilket under nu rådande förhållanden måste anses nödvändigt, någon annan metod att reglera tjänstgöringsskyldigheten för de äldre värnpliktiga knappast stå till buds. Vad i förslaget föreskrives angående tillgodoräkning av efter år 1945 fullgjord repetitionsövning (efterutbildningsövning) som fullgjord repetitionsövning enligt förevarande lag eller angående vissa undantag från huvudreglerna i lagen har icke givit utskottet anledning till erinran. Utskottet har ej heller funnit anledning till erinran i fråga om bestämmelsen att värnpliktiga vid samtliga försvarsgrenar skola åläggas skyldighet att fullgöra beredskapsövningar enligt 27 § 2 mom. värnpliktslagen, i den mån sådan skyldighet icke redan åvilar vederbörande. Utskottet får på grund av vad sålunda anförts, med avstyrkande av motionerna I: 470 och II: 603 i denna del, tillstyrka de härutinnan föreslagna bestämmelserna.

Om behovet av en utöver nio månader förlängd utbildningstid för värnpliktiga uttagna till underbefälsutbildning synes numera inga delade meningar råda. Diskussionen rör dels hur lång förlängning som anses ofrånkomlig, dels hur snabbt beslut i saken behöver fattas.

1948 års värnpliktskommitté har efter grundliga undersökningar konstaterat att en förlängning med sextio dagar måste anses som ett minimum under förutsättning av 270 dagars första tjänstgöring för värnpliktiga i allmänhet — en förutsättning kommittén icke hade uppdrag att diskutera. Några avgörande argument mot denna ståndpunkt hava icke anförts. Ansvariga militära myndigheter hava givit den sitt stöd.

Frågan har emellertid därefter gjorts till föremål för fortsatt utredning. Denna omständighet är enligt utskottets mening icke tillräckligt skäl för att nu underlåta omedelbara åtgärder. Detta måste särskilt i nu rådande världsläge skapa allvarliga risker för vårt aktuella försvars verkningsförmåga. Ej heller kan så anses vara fallet med det »löfte» centrala värnpliktsbyrån uppgives hava givit åldersklass 1950 vid inskrivningsförrättningen.

Utskottet föreslår därför en med sammanlagt sextio dagar förlängd utbildningstid för värnpliktiga gruppchefer (motsvarande). Denna tjänstgöring bör enligt utskottets mening uttagas i form av dels trettio dagar i omedelbar anslutning till första tjänstgöringen, dels tre befälsövningar om vardera tio dagar före och i omedelbar anslutning till repetitionsövningarna. Den sistnämnda förlängningen bör avse jämväl övrigt värnpliktigt befäl.

Gruppcheferna (motsvarande) inom åldersklasserna 1947 och 1948 hava endast erhållit tvåhundra och sextio dagars första utbildning, trots att de — vilket föredragande departementschefen i annat sammanhang påpekat — icke utbildats »med de förbättrade utbildningsmetoder som på senaste tid tillämpats».

»Det är emellertid» — även enligt departementschefen — »uppenbart att en ytterligare utbildning av dessa äldre gruppchefer skulle göra dem mer skickade att fullgöra sina uppgifter i krigsorganisationen.»

Det anförda är enligt utskottets mening skäl för att gruppcheferna (motsvarande) inom här berörda åldersklasser inkallas till trettio dagars kompletterande utbildning, vilken företrädesvis bör förläggas före och i anslutning till de krigsförbandsvis anordnade repetitionsövningarna och de till dem anknutna befälsövningarna.

Som ovan framhållits har åldersklassen 1949 undergått trettio dagars extra utbildning. Utskottet som håller före, att denna extrautbildning icke vad det värnpliktiga underbefälet angår skall anses som fullgjord repetitionsövning, anser att av gruppchefer (motsvarande) ur denna åldersklass icke bör begäras någon ytterligare extra tjänstgöring.

Åldersklassen 1950 påbörjar inom en månad sin första tjänstgöring. Av detta skäl föreligger icke möjligheten att för gruppchefer (motsvarande) inom den uttaga den kompletterande utbildningen på trettio dagar före och i anslutning till första tjänstgöringen, vilket utskottet beklagar, då det delar den mening om det lämpliga i en sådan anordning, som 1948 års värnpliktskommitté hävdade. För just denna kategori måste alltså denna tjänstgöring förläggas omedelbart efter första tjänstgöringens slut. Om liksom i år den ineliggande årsklassen skulle komma att kvarhållas trettio dagar, skall därmed gruppchefernas (motsvarande) första tjänstgöring anses vara fullgjord.

De för utbildning till värnpliktigt befäl uttagna i åldersklass 1951 böra genom nu fattat beslut få vetskap om att för deras del särskild utbildning är avsedd att anordnas före och i omedelbar anslutning till utbildningens påbörjande för övriga värnpliktiga i samma åldersklass.

I avvaktan på definitiv reglering av längden av de värnpliktigas utbildningstid genom ändringar i värnpliktslagen bör enligt utskottets mening de lagbestämmelser, vartill ovan angivna anordningar giva anledning, införas i en mera tillfällig lag. Därigenom markeras dessas provisoriska karaktär. Lämpligt synes då vara att bestämmelserna i fråga införas i tre paragrafer i det förslag till lag om skyldighet att fullgöra repetitions- och beredskapsövning som i propositionen framlagts och att denna därvid erhåller häremot svarande rubrik.

Som ovan angivits anser utskottet att av den förlängda tjänstgöring, som de till underbefälsutbildning uttagna böra erhålla, trettio dagar skola uttagas i form av tre befälsövningar på var och en tio dagar. I propositionen har förslag framlagts om en sådan övning för det värnpliktiga befäl, som hädanefter och fram till 1 juli 1952 inkallas till de planerade krigsförbandsövningarna. Sålunda komma gruppchefer (motsvarande) inom berörda åldersklasser att erhålla en av de enligt utskottets mening behövliga tre befälsövningarna. Då utskottet förutsätter att den nu föreslagna provisoriska lagen snarligen kommer att ersättas av definitiva ändringar i värnpliktslagen och att därvid behovet för samtliga berörda åldersklasser av sammanlagt tre tiodagars befälsövningar kommer att tillgodoses, vill det icke nu yrka ändring i förslaget till provisorisk lag utan hemställer att motionerna I:470 och II:603 även i denna del måtte avslås och propositionen i denna del bifallas.

Härigenom skapas, såsom av de militära myndigheterna framhållits, möjlighet att på ett rationellt sätt ordna inryckningen och låta det värnpliktiga befälet genomgå en snabbutbildning med nytillkommen stridsmateriel. Detta torde i sin tur medföra att utbildningen av övriga till repetitionsövning inkallade värnpliktiga redan från början kan bedrivas på ett tillfredsställande sätt. Ur militär synpunkt torde förslaget sålunda innebära avsevärda fördelar.

De principer — — — lika med utskottet (s. 16—17) — — — till erinran.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

A. I. att riksdagen med avslag å motionerna I:470 och II:603 måtte

1) med förklaring, att det genom propositionen framlagda förslaget till lag om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar icke kunnat i oförändrat skick antagas, i anledning av motionerna I:174 och II:231, såvitt nu är i fråga, för sin del antaga följande förslag till

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

L a g

om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar.

L a g

om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar samt om förlängd utbildningstid för vissa värnpliktiga uttagna för underbefälsutbildning.

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Värnpliktiga tilldelade armén äro, därest ej Konungen i särskilda fall annorlunda förordnar, skyldiga att i enlighet med vad nedan stadgas fullgöra en eller flera repetitionsövningar om 30 dagar, i den mån sådan skyldighet icke redan åvilar vederbörande.

Värnpliktiga födda under åren 1910—1913 skola fullgöra en repetitionsövning.

Värnpliktiga födda under åren 1914—1922 skola fullgöra två repetitionsövningar.

Värnpliktiga födda år 1923 och senare skola fullgöra tre repetitionsövningar.

Repetitionsövning (efterutbildningsövning) fullgjord efter år 1945 skall tillgodoräknas såsom fullgjord repetitionsövning enligt detta lagrum, dock icke repetitionsövning som vid kavalleriet och hästanspända artilleriförband under år 1949 fullgjorts i anslutning till första tjänstgöring av värnpliktiga hänfödda till besiktningsgrupperna 1—3.

Undantagna från bestämmelserna i denna paragraf äro värnpliktiga vilka efter utbildning vid flottan eller flygvapnet överförts till armén ävensom värnpliktiga vilka hava att fullgöra fortsatt tjänstgöring enligt 27 § 1 mom. D värnpliktslagen.

2 §.

Armén tilldelade värnpliktiga, som påbörja första tjänstgöring under år 1951 och som på grund av därunder ådagalagd lämplighet uttagas för underbefälsutbildning, skola, enligt de närmare bestämmelser Konungen meddelar, utöver den i 27 § 1 mom. värnpliktslagen angivna tjänstgöringstiden i anslutning till första tjänstgöringen fullgöra tjänstgöring under högst trettio dagar.

3 §.

Armén tilldelade värnpliktiga, som vid inskrivningen uttagits för underbefälsutbildning och som komma att påbörja

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

första tjänstgöring under år 1952, skola, enligt de närmare bestämmelser Konungen meddelar, utöver den i 27 § 1 mom. värnpliktslagen angivna tjänstgöringstiden, i anslutning till första tjänstgöringen fullgöra tjänstgöring under högst trettio dagar, vilken uttages före inryckningen till första tjänstgöring för huvuddelen av de värnpliktiga i allmänhet.

4 §.

Armén tilldelade värnpliktiga, som påbörjat första tjänstgöring under år 1948 eller år 1949 och som genomgått underbefälsutbildning, skola, enligt de närmare bestämmelser Konungen meddelar, företrädesvis i anslutning till den närmast åliggande befäls- och repetitionsövning undergå kompletterande underbefälsutbildning under högst trettio dagar.

2 §.

Värnpliktiga vid samtliga försvarsgrenar äro skyldiga att fullgöra beredskapsövning enligt 27 § 2 mom. värnpliktslagen, i den mån sådan skyldighet icke redan åvilar vederbörande.

3 §.

Beträffande tjänstgöring enligt denna lag gälla föreskrifterna i värnpliktslagen i tillämpliga delar.

4 §.

Värnpliktiga födda före år 1910 skola icke inkallas till repetitionsövning, som enligt gällande bestämmelser må åligga dem att fullgöra.

5 §.

Värnpliktiga vid samtliga försvarsgrenar äro skyldiga att fullgöra beredskapsövning enligt 27 § 2 mom. värnpliktslagen, i den mån sådan skyldighet icke redan åvilar vederbörande.

6 §.

Beträffande tjänstgöring enligt denna lag gälla föreskrifterna i värnpliktslagen i tillämpliga delar.

7 §.

Värnpliktiga födda före år 1910 skola icke inkallas till repetitionsövning, som enligt gällande bestämmelser må åligga dem att fullgöra.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

- 2) antaga genom förevarande proposition framlagda förslag till
 - a) lag med provisoriska bestämmelser om skyldighet för vissa värnpliktiga tilldelade armén att fullgöra befälsövning, samt

b) lag om ändring i värnpliktslagen den 30 december 1941 (nr 967).

II. att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att frågan om de värnpliktigas utbildningstid måtte snarast mera definitivt regleras genom lag om ändring i värnpliktslagen den 30 december 1941 (nr 967);

B. att motionerna — — — (lika med utskottet) — — — riksdagens åtgärd;

C. att motionen — — — (lika med utskottet) — — — riksdagens åtgärd.»
